

A magyar barlangkutatók néhány

kiemelkedő személyisége

Valószínű, hogy a titokzatos föld alatti üregek Magyarországon is korán felkeltették a mészkőterületek lakóinak figyelmét, ennek azonban alig maradt írásos nyoma. Egy-két kivételtől eltekintve csak a XIX. század elejétől vannak megbízható értesüléseink a magyarországi barlangok kutatásáról. Ettől kezdve ismerjük név szerint azokat a bátor férfiakat is, akik a hűvös, sötét mélységbe merészkedtek, s ott sárkányok és démonok helyett színpompás csodavilágot találtak. A teljesség igénye nélkül ismerkedjünk meg néhányukkal.

Sartory József (1759? 1763?–1830?)

Foglalkozása bányamérnök volt. 1794-ben elkészítette az aggteleki Baradla-barlang első térképét. Mai ismereteink szerint ez a világ legkorábbi, mérnök által készített barlangtérképe. Az eredeti sajnos nem maradt ránk, csupán egyetlen másolati példányát ismerjük 1962 óta, melyet az Országos Széchenyi Könyvtár térképtára őriz Budapesten. A térképhez egykor szöveges rész is tartozott – azt Sartory társa, Farkas János készítette –, ez azonban elveszett.

Raisz Keresztély (1766–1849)

Gömör megye földmérője volt. 1801-ben felmérte és megvizsgálta az Aggteleki-barlang akkor ismert részét. Térképet és leírást készített róla. Az előbbi 1803-ban, az utóbbi 1807-ben

jelent meg Bécsben. Német nyelvű műve a Baradla első részletes ismertetése volt, azonban a barlang keletkezéséről vallott téves nézetei miatt már a kortársak is bíralták. Raisz ugyanis a tűz szerepének tanúsított elsődleges szerepet a barlang kialakulásában, ami a XIX. század eleji tudományos ismereteknek sem felelt már meg.

Kölesy Vince (kb. 1780–kb. 1851)

Mezőgazdasági szakember volt, érdeklődött a természet-tudományok és a régészet iránt is. A barlangkutatók számára a Mecsekben levő Abaligeti-barlang első felméréseivel, tudományos igényű vizsgálatával (1819) és leírásával (1820) tette örökre emlékezetessé a nevét.

Vass Imre (1795–1863)

Gömör megye földmérője, Raisz Keresztély hivatali utóda volt. Az 1820-as években több-

ször kutatott az Aggteleki barlangban, s az ún. Vaskapun túl feltételezett járatait szerette volna feltárni. 1825-ben áthalt az addigi végpontot jelentő vizen, mely a több éve tartó szárazság miatt jelentősen lepadt. Feltárta és átkutatta 4,5 km hosszan a barlang főágát és pontosan felmérte azt. Kutatási eredményeiről 1831-ben magyar és német nyelven megjelent könyvében számolt be. Leírta a környék geológiai, hidrológiai viszonyait, a barlang kutatástörténetét és részletes ismertetést adott az újonnan feltárt részekről. A könyv mellékleteként megjelent a barlang alaprajzát, hosszmet-szetét és a felszint ábrázoló kézi színezésű térkép. Ez a mű a magyar barlangkutatók első tudományos értékű dokumentuma.

Schmidl Adolf (1802–1863)

Geográfus, „a modern speleológia atyja”. 1857-től haláláig Magyarországon élt. Nagy je-

lentőségű szlovéniai kutatásai mellett sokat tett hazánk barlangjainak megismeréséért is. 1856-ban az aggteleki Baradla-

Schmidl Adolf

Siegmeth Károly

barlangot és a Szilicei-jégbarlangot tanulmányozta. 1858 és 1862 között az erdélyi Bihar-hegység addig alig ismert barlangjait és karsztjelenségeit vizsgálta. Végül 1863-ban az Abaligeti-barlangban kutatott. Kutatási eredményeit kitűnő írásokban tette közzé.

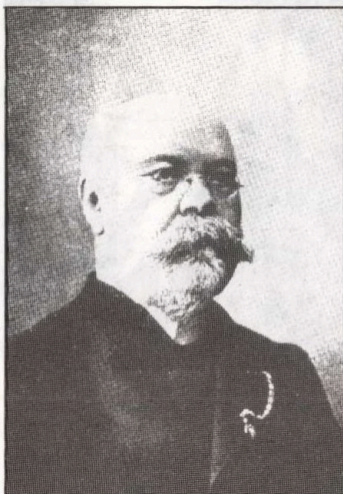
Nyáry Jenő báró (1836–1914)

Régész volt. A barlangokban folyó ősrégészeti kutatások megalapítója Magyarországon. 1876–77-ben újkőkori emberi település maradványait tárta fel az Aggteleki-barlangban. Erről beszámolt az 1876-ban Budapesten megtartott VIII. Embertani és Ősrégészeti Kongresszuson. Előadása nagy érdeklődést keltett. A gazdag leletanyagot ismertető, szépen illusztrált monográfiája 1881-ben jelent meg. Jellemző a könyv iránt megnyilvánult nagy figyelemre, hogy az 1849 óta emigrációban élő nagy magyar politikus, Kossuth Lajos is hosszabb tanulmányban értékelte azt.

◀ Vass Imre önarcképe

Siegmeth Károly (1845–1912)

Vasúti mérnök volt. Idegen származása ellenére a magyar barlangkutatás szervezetének kiemelkedő alakja. Megalakította a Magyarországi Kárpát Egyesület Keleti Kárpátok Osztályát, melynek megbízásából látogatást tett az Aggteleki-barlangban. Látva annak elhanyagolt állapotát, javaslatot tett megmentésére. Kezdeményezésére a Keleti Kárpátok Osztálya kezelésbe vette, felmérte és kényelmesen járhatóvá tette a barlangot, s új bejáratot nyitott. Siegmeth a barlangok lelkes népszerűsítőjévé vált. Saját felvételeiből összeállított diasorozatokkal

illusztrált előadásokat tartott az ország nagyvárosaiban. Itthon és külföldön számos tanulmánya jelent meg a magyar barlangokról. Az 1910-ben megalakult tudományos magyar barlangkutató szervezet első elnöke lett. Összegyűjtötte a barlangjainkra vonatkozó irodalmat, melyet halála után Horusitzky Henrik rendezett sajtó alá.

Kadić Ottokár (1876–1957)

Geológus és paleontológus volt. Nevéhez fűződik a szerve-

zett magyar barlangkutatás megindítása. Őslénytani munkássága kapcsán fordult érdeklődése a barlangok felé. A Bükk barlangjaiban 1906-ban megkezdett ásatásai a rendszeres tudományos magyar barlangkutatás nyitányát is jelentették. Ezt követően az ország szinte valamennyi jelentősebb barlangjában végzett feltárásokat, melyek során nemzetközi figyelmet kiváltó eredményeket ért el.

Nagy gondot fordított munkája dokumentálására. Nemcsak azokat a barlangokat mérte fel és írta le, amelyekben éppen ásatott, hanem a környék valamennyi barlangját is tanulmányozta. Elsőként ismertette a Szent István-barlangot, majd annak idegenforgalmi kiépítésekor szakértőként működött közre.

Sokat tett a Budai-hegység barlangjainak megismertetéséért. Elsőként térképezte fel az 1930-ban feltárt Szemlő-hegyi-barlangot. Neki köszönhető a budai Vár-hegy alatt húzódó, részben természetes, részben mesterséges üregrendszer megtisztítása és megnyitása; ennek felső szintjén létrehozta az első magyar barlangtani kiállítást. Leírta és kiépítette a

Dr. Kadić Ottokár

balatonfüredi Lóczy-barlangot. Figyelemre méltó a barlangok védelme érdekében kifejtett tevékenysége is.

Évente összeállította a magyar barlangtani irodalmat. Szerkesztette az első szpeleológiai (Barlangkutatás, Barlangvilág) szakfolyóiratokat. Kiemelkedő szerepe volt a magyar barlangkutatás tudományos szervezetének létrejöttében és fejlődésében. Az 1926-ban megalakult Magyar Barlangkutató Társulat titkára, majd elnöke volt. 1952-ben összefoglaló munkát készített a Kárpát-medence barlangjairól, mely azonban csak kéziratban maradt meg.

Dudich Endre

(1895–1971)

Biológus, egyetemi tanár, a bioszpeleológia nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő művelője volt. 1928-29-ben intenzíven tanulmányozta az Aggteleki-barlang állatvilágát. Kutatásai eredményeit monográfiában összegezte, mely németül jelent meg 1932-ben Bécsben. Ez a barlangbiológia egyik irányműve, maig megbecsült és nélkülözhetetlen alkotása, mely szerzőjét külföldön is ismertté tette. Dudich Endre egyetemi oktatóként kiváló

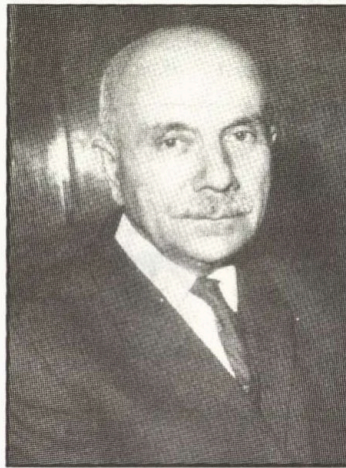
Dr. Dudich Endre

biológusokat nevelt, akik a barlangok élővilágát is rendszeresen tanulmányozzák. 1957-ben – a világon negyediként – barlangbiológiai laboratóriumot szervezett a Baradlában. A magyar barlangbiológia eredményeinek publikálására megindította a Biospeleologica Hungarica című sorozatot. Hosszú ideig töltött be vezető tisztségeket a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatban.

Papp Ferenc

(1901–1969)

Dr. Papp Ferenc

Hidrogeológus, egyetemi tanár volt, és viszonylag későn, az 1950-es évek elején kapcsolódott be a magyar barlangkutatás irányításába. Egyetemi tanszékén, de máshol is az országban támogatta a barlangokkal foglalkozó kutatócsoportokat. 1957-ben létrehozta Jósvafőn Közép-Európa első karszt- és barlangkutató állomását, melyet Vass Imréről neveztek el. Több írást szentelt a szpeleológia földtani vonatkozásainak. A karsztjelenségek műszaki földtani szerepéről és a föld alatti üregek indexeléséről írt tanulmányaiban a karsztos területek és a barlangok tudományos feldolgozásának részletes programját is megadta.

Vértés László

(1914–1968)

Ősrégész volt és munkássága nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő jelentőségű. Kadic Ottokár tanítványaként fiatal korától foglalkozott a barlangi kitöltések problémakörével. Nagy fontosságú volt az Istállóskői-barlangban (Bükk) végzett ásatása. Itt merült fel benne a komplex vizsgálatok szükségességének gondolata, amit későbbi barlangi feltárásainál alkalmazott is. A magyarországi barlangokra vonatkozó adatok képezik nagy kézikönyvének (Az őskőkor és az átmeneti kőkor emlékei Magyarországon, 1964) anyagát. A barlangkutatás társadalmi feladataiból, a társulat munkájából is kivette részét. A barlangok védelméért harcolt már akkor is, amikor nálunk a természetvédelem még csak kevesek ügye volt.

Cholnoky Jenő

(1870–1950)

Geográfus, egyetemi tanár volt. A magyar földrajztudomány egyik legkiemelkedőbb alakjaként jelentősen hozzájárult a magyar karszt- és barlangkutatás fejlődéséhez. Természetföldrajzi vizsgálódásai részeként korábban is foglalkozott e területtel, de behatób-

Dr. Cholnoky Jenő

ban csak az 1900-as évek elején kezdett érdeklődni a viszonylag új tudományág, a karsztológia iránt. Előbb Erdély, majd a Bükk, a Mecsek, a Bakony, a Budai-hegység és a Felvidék karsztjait tanulmányozta. Legjelentősebbek azonban a szlovéniai Karszt-hegységben végzett megfigyelései, melyek alapján nagyrészt máig érvé-

nyes megállapításokat tett a mészkőterületekre és a barlangokra vonatkozóan (1916). Későbbi munkássága során a karsztosodás sok részletkérdését érintette, s az ezekről vallott nézetei megalapozták a modern karsztzsemlélet kialakítását. Foglalkozott a barlangok keletkezésével is.

Az 1926-ban megalakult Ma-

gyar Barlangkutató Társulat ügyvezető elnöke, majd 1932-től 1944-ig elnöke volt. E tisztségében gyakran tartott speleológiai tárgyú előadásokat, melyekben számtalan, a tudományágat előrevivő gondolatot vetett fel.

HADOBÁS SÁNDOR

A magyar barlangkutató története évszámokban

Jelen összeállítást dr. Bertalan Károly munkája alapján készítette és kiegészítette Székely Kinga. Az összeállításban feltüntetett nevek és adatok a korabeli Magyarország vonatkoznak.

1037 Szent István király adománylevelét ad ki a bakonybéli bencés apát-ság részére. Az okmányban szerepel az Odvas-kő elnevezés, amely az első barlangra utaló földrajzi név írásos dokumentuma.

1355 Oklevélben szerepel a Likas-kő elnevezés, mely a Kis-Kevélyel, az őskor embere által lakott Kis-kevélyi-barlangot magában rejtő hegygel azonosítható.

1549 Werner G. DE *admirandis Hungariae aquis hypomonemation* (Basel) című munkájában több magyarországi barlangot említ. Először szerepel nyomtatásban az Aggteleki-barlang, bár tévesen Füleki-barlang néven. A tévedésre Bél Mátyás rámutat s 1742-ben megjelenő könyvében már a helyes névalak olvasható.

1558 Ransanus *Epitome Rerum Hungariae* című munkája – melynek kézirata 1489-91 között készült – említi a Drevnyiki-jégbarlangot.

1692 A török elleni hadműveletek érdekében térkép készül, melyen pontos helymegjelöléssel szerepel a Veteráni-barlang.

1719 Bucholtz György Bél Mátyás felkérésére hossz-szelvényt készít a Deményfalvi-barlangról. Jelenlegi ismereteink szerint ez az első barlang-szelvény a korabeli Magyarországról területtéről.

1723–1742 Bél Mátyás latin nyelvű munkáiban számos hazai barlangot ismert.

1725 Brückmann F. E. ismertetést közöl Liptó megye „sárkány-barlangjairól.” Az ott talált csontok később a barlangi medve maradványainak bizonyultak.

1768 Mattenheim József molnár egy abaligeti forrás megbontásával felfedezi az Abaligeti-barlangot.

1774 Nedetzky Elek saját tapasztalatai alapján ismerteti az erdélyi Fúnáca-barlangot.

1788 17 lapból álló térkép (Situations Plan) készül a Veteráni-barlang környékéről, a barlang alaprajzával, szelvényeivel és látképeivel.

1793 Robert Towson magyarországi utazása során megtekinti a Baradlát. Felismerte, hogy a Deményfalvi-barlangból kikerült csontok *Ursus spelaeus* maradványok. Munkája nyomtatásban 1797-ben Londonban jelent meg.

1794 Farkas János és Sartory József mérnök bejárja a Baradlát. Sartory felméri a barlangot és elkészíti az első alaprajzi térképét. Farkas pedig első magyar nyelvű leírását. A térkép másolatban fennmaradt, a leírás kéziratában azonban elveszett.

1799 Stanislaw Stasić, a lengyel geológia atyja meglátogatja a Baradlát, s 1815-ben Varsóban megjelenő könyvében részletesen ismerteti. A könyv mellékletét képező geológiai térképen a barlang helyét jelöli.

1801 Raisz Keresztély mérnök felméri a Baradlát, helyszínrajzot, alaprajzot és hossz-szelvényt, valamint mellékletét képező ismertetést készít róla. A térkép több kiadást ér meg, a szöveggel együtt azonban csak 1807-ben jelenik meg.

Bartholomaeidesz László bejárja a Baradlát és a Büdös-tói-barlangot (ma Domic). Nyomtatásban megjelenő munkájában a két barlang térképét egy rajzon ábrázolja, mindkettőt részletesen leírja, azok összefüggését feltételezi.

1808 Glinka orosz cári tiszt bejárja a Baradlát, a látottakról Moszkvában 1815-ben megjelenő könyvében számol be, mellékelve Raisz térképének orosz nyelvű változatát.

1819 Kölesy Vince átkutatja, felméri és részletesen leírja az Abaligeti-barlangot. Munkája nyomtatásban 1820-ban a Tudományos Gyűjteményben jelenik meg.

1821–1825 id. Markó Károly Vass Imre társaságában a Baradla néhány jellegzetes részletéről festményt készít.

1825 Vass Imre, Gömör megye mérnöke felfedezi a Baradla Vaskapun tülkő fógát egészen a Színpadig. Az így megnagyobbodott barlangot felméri és monografikus leírást készít róla, mely nyomtatásban magyar és német nyelven a barlang alaprajzát, hossz-szelvényét és helyszínrajzot ábrázoló térkép mellékletével 1831-ben jelenik meg.

1833 Hámorban tároahajtás közben természetes mésztufaüregeket hártolnak, melyek mesterséges összekötésével alakítják ki a mai Anna-barlangot.

1835 Fekete István mérnök bejárja a Homoródalmási-barlangot, felméri azt és részletes leírást készít róla. Munkája nyomtatásban 1836-ban Kolozsvárott jelenik meg.

1843 az *Archives Vercins für Siebenbürgische Landeskunde* előszavában megjelenik az első felhívás a hazai barlangokra vonatkozó mindennemű adat összegyűjtésére.

1846 A Baradlaban kifogják az első barlangi állatot.

Megjelenik a Tufnai-csontbarlang első tudományos ismertetése Almási Balogh Pál tollából.

Petényi Salamon János ásatásokat folytat a beremendi kőbánya üregeiben, mellyel kezdetét veszi a magyar barlangi őslénytani tudományos kutatás.

Richter A., a jászói kanonokrend főnöke ifj. Pribila mérnökkel elkészíti a Jászói-barlang térképét, s a barlangot járhatóvá téteti.

1853 Kővári László *Erdély földje ritkaságai* című munkájában számos erdélyi barlangról részletes leírást ad.

1854 Petényi Salamon János és Kovács János felkutatják a Bihar-hegy-